

● سیمین نیازی

مقدمه: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران که بنا به ماده ۱ اساسنامه‌اش^(*) "مؤسسه‌ای است آموزشی (علمی)، تحقیقاتی و خدماتی...". از گذشته در امر آموزش کتابداران نقش داشته است. دوره‌های آموزش کتابداری که سالی یک یا دو بار به قصد آموزش کتابداران برگزار می‌شد محور فعالیت‌های آموزشی کتابخانه ملی را تشکیل می‌داد. افزایش توان علمی کتابخانه ملی پس از ادغام مرکز خدمات کتابداری در آن از یک سو و استقلال سازمانی آن از سوی دیگر زمینه‌ساز شکل‌گیری یک مرکز آموزشی جهت ادامه برگزاری دوره‌ها و همچنین آموزش نیروی انسانی مورد نیاز سازمان رو به رشد کتابخانه ملی شد.

مصوبه هیات اماناء^(**) کتابخانه در این رابطه نقش این واحد را آموزش نیروی انسانی مورد نیاز کتابخانه در سه سطح کاردانی، کارشناسی و کارشناسی ارشد و اجرای موافقتنامه‌های منعقد در خصوص تربیت نیروی انسانی برای کتابخانه‌های ملی جهان در زمینه تخصصی "مراجع اسلام‌شناسی و ایران‌شناسی" بیان می‌دارد.

بدنبال این امر مرکز آموزش عالی کتابداری پس از اخذ مجوز از شورای گسترش آموزش عالی وزارت فرهنگ و آموزش عالی در سال ۱۳۷۱ رسماً کار خود را آغاز و بلافاصله پس از آن اقدام به پذیرش دانشجو در مقاطع کارشناسی و کاردانی نمود.

برنامه‌های آموزشی جاری مرکز آموزش به دو شاخه کلی دوره‌های آموزشی حین خدمت کتابداران و آموزش‌های دانشگاهی تقسیم می‌شود.

۱- دوره‌های آموزشی حین خدمت کتابداران

اهداف: این دوره‌ها که با هدف فراهم نمودن زمینه تصدی شغل کتابداری، ارتقاء سطح دانش کتابداران، تثبیت و بهبود موقعیت شغلی آنان و در نهایت ارتقاء سطح خدمات کتابداری در جامعه طراحی شده در سطح عمومی و تخصصی برگزار می‌شود.

۱- الف - دوره‌های کوتاه مدت آموزش عمومی کتابداری

دوره‌های عمومی آموزش کتابداری برای کتابداران شاغل و داوطلبان غیرشاغلی طراحی شده که هیچیک از مقاطع آموزش دانشگاهی رشته کتابداری را نگذرانیده‌اند. برای شرکت در این دوره‌ها داشتن حداقل دیپلم متوسطه ضروری است. کتابداران شاغل در سازمانها و نهادهای مختلف با معرفی‌نامه سازمان متبوع و داوطلبان آزاد با تقاضای شخصی می‌توانند جهت شرکت در دوره‌ها اعلام نیاز نمایند. این دوره‌ها که معمولاً در طول ۴۵ روز برگزار می‌شود شامل ۱۵۰ ساعت کلاس با سرفصل‌های مقدمات کتابداری، آشنایی با نحوه

انتخاب و تهیه منابع کتابخانه، سازماندهی مواد (شامل فهرست‌نویسی و رده‌بندی)، آشنایی با منابع مرجع، مقدمات آرشیو، آماده‌سازی، امانت و برگه‌آرایی و حفاظت و نگهداری می‌باشد.

به علت محدودیت‌های موجود در زمینه برگزاری این دوره‌ها، داوطلبان بر اساس اولویت تاریخ تقاضا جهت شرکت در کلاس دعوت میشوند. مدارک مورد نیاز برای ثبت‌نام در دعوتنامه ارسال به متقاضیان اعلام می‌شود. لازم به ذکر است که سرفصل‌ها و ساعت‌های درسی این دوره مصوب سازمان امور اداری و استخدامی است و تصدی پست کتابدار در سازمانهای دولتی برای کسانی که هیچ یک از مقاطع دانشگاهی رشته کتابداری را طی نکرده‌اند منوط به گذراندن این دوره می‌باشند.

اطلاعات مربوط به عملکرد مرکز آموزش در برگزاری این دوره‌ها پس از شکل‌گیری مرکز آموزش در ۱۳۷۰ در جدول شماره ۱ آمده است.

جدول ش. ۱. تعداد دوره‌های عمومی برگزار شده در فاصله سالهای ۱۳۷۰-۱۳۷۷

سال	تعداد دوره عمومی	تعداد شرکت‌کننده
۱۳۷۰	۲	۲۶
۱۳۷۱	۶	۱۰۸
۱۳۷۲	۶	۱۰۹
۱۳۷۳	۶	۱۱۰
۱۳۷۴	۶	۱۲۳
۱۳۷۵	۶	۱۳۳
۱۳۷۶	۷	۱۲۹
(نیمسال) ۱۳۷۷ (پایان مهر)	۶	۱۱۶
مجموع	۴۵	۸۵۴

۱- ب - دوره‌های کوتاه مدت آموزش‌های تخصصی تکدرس کتابداری

تشکیل این دوره‌ها که با هدف آشنائی تخصصی کتابداران با سرفصل‌های یک یا دو درس از مجموعه دروس کتابداری برگزار می‌گردد از سال ۱۳۷۴ در مرکز آموزش عالی کتابداری آغاز شد. طول این دوره‌ها و شرایط خاص شرکت در آنها بنا به موضوع دوره متفاوت است ولی در هر حال شرکت‌کنندگان بایستی شرط داشتن حداقل دیپلم متوسطه را دارا باشند.

اطلاعات مربوط به عملکرد مرکز آموزش در برگزاری این دوره‌ها پس از شکل‌گیری مرکز آموزش در ۱۳۷۱ در جدول شماره ۲ آمده است.

جدول ش. ۲۰. تعداد و نوع دوره‌های تخصصی تکدرس برگزار شده در فاصله سالهای ۱۳۷۴-۱۳۷۷

سال	نوع دوره	تعداد دوره	تعداد شرکت‌کننده
۱۳۷۴	فهرست‌نویسی و رده‌بندی	۲	۳۱
۱۳۷۵	نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی	۱	۱۸
۱۳۷۵	فهرست‌نویسی زوده‌بندی کنگره	۱	۱۰
۱۳۷۶	نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی	۱	۱۴
۱۳۷۶	فهرست‌نویسی و رده‌بندی کنگره ادبونی	۱	۱۶
۱۳۷۶	حفاظت و نگهداری مواد کتابخانه	۱	۱۶
۱۳۷۷	کارگاه آموزشی نشریات انواری	۱	۱۰
۱۳۷۷	نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی	۱	۱۷
۱۳۷۷	فهرست‌نویسی و رده‌بندی کنگره	۱	۱۳
جمع		۱۰	۱۴۵

۱- ج - مطالعات انجام شده به منظور برنامه‌ریزی‌های آتی دوره‌های آموزشی

به منظور تعیین نیازهای آموزشی کتابداران در سراسر کشور تاکنون مطالعات ذیل در مرکز آموزش انجام یافته است:

- با توجه به پراکندگی کتابداران متقاضی آموزش در سطح کشور و عدم امکان شرکت آنان در آموزشهای حضوری، مطالعات مقدماتی با هدف شناخت ماهیت، ویژگیها و ضرورت‌های آموزش راه دور انجام گرفت.^(۱)

- طرح پژوهشی با طراحی پرسشنامه و توزیع آن از طریق جراید کثیرالانتشار به منظور سنجش وضعیت متقاضیان شرکت در آموزش راه دور از نظر سطح تحصیلات، موقعیت فردی، وسایل ارتباطی لازم، پراکندگی جغرافیایی انجام شد و نتایج حاصل بیش از هشتصد پرسشنامه برگشتی استخراج شده است.^(۲)

- طرح پژوهشی دیگری با عنوان "بررسی نیازهای مهارتی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاهی و مراکز اطلاع‌رسانی کشور" تحت نظارت معاونت پژوهشی کتابخانه ملی انجام شد که بر اساس نتایج حاصل از آن ضروری است نسبت به گسترش و ارتقاء سطح آموزشهای موجود اقدام لازم صورت گیرد.^(۳)

۲. آموزشهای دانشگاهی

به دنبال عقد قرارداد همکاری آموزشی بین کتابخانه ملی و دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران برای آموزش ۱۴ تن از دانشجویان بورسیه کتابخانه ملی در مقطع کارشناسی ارشد

رشته‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی و نسخ خطی در سال ۱۳۷۰، تلاش برای کسب مجوز برای ایجاد مرکز آموزش با هدف تربیت نیروی انسانی مورد نیاز کتابخانه انجام شد و در ابتدا در خرداد سال ۷۱ با ایجاد رشته کتابداری در مقاطع کاردانی در کتابخانه ملی موافقت شد و در نهایت در آذر ماه سال ۷۱ مجوز ایجاد مرکز آموزش عالی کتابداری و بسته به کتابخانه ملی از سوی شورای گسترش آموزش عالی صادر گردید. پس از اخذ مجوز فعالیت‌ها جهت جذب دانشجو آغاز شد. گزینش دانشجو در مرکز آموزش عالی کتابداری به دو شکل انجام می‌گردد:

۲. ب - گزینش دانشجو از طریق آزمون داخلی
این شکل از آموزش دانشگاهی با هدف ارتقاء سطح علمی پرسنل شاغل در کتابخانه ملی با مجوز سازمان امور اداری و استخدامی کشور انجام می‌گردد. تاکنون یک دوره تحصیلی در مقطع کاردانی با شرکت ۱۰ نفر از کارکنان کتابخانه ملی برگزار شده که فارغ‌التحصیلان آن در بخشهای مختلف کتابخانه به کار اشتغال دارند.
اطلاعات مربوط به عملکرد مرکز آموزش عالی کتابداری در شاخه آموزش‌های دانشگاهی در جدول شماره ۳ آمده است:

جدول ش. ۳۰. اطلاعات مربوط به عملکرد مرکز آموزش در شاخه آموزش دانشگاهی (۱۳۷۱-۱۳۷۷)

ردیف	مقطع تحصیلی	تعداد دوره‌ها	تعداد دانشجو	
			وضعیت تحصیلی	وضعیت تحصیلی
۱- کاردانی	۱	۱	فارغ‌التحصیل	۵
			شاغل به تحصیل	۵
۲- کارشناسی	۵	۵	فارغ‌التحصیل	۳۵
			شاغل به تحصیل	۳۷
جمع	۶	۶	۴۰	۳۷

الف - گزینش دانشجو از طریق کنکور سراسری

این انتخاب به شیوه نیمه متمرکز انجام می‌شود. بر اساس مصوبه شورای عالی برنامه‌ریزی آموزش عالی گزینش دانشجو در رشته کتابداری بر اساس نمره کل آزمون عمومی از هر چهار گروه آزمایشی انجام می‌گیرد. اسامی داوطلبان پذیرفته شده توسط سازمان سنجش به میزان چند برابر ظرفیت مورد نیاز به مرکز اعلام می‌شود و پس از مصاحبه و طی مراحل گزینشی نتایج از طریق سازمان سنجش اعلام می‌شود. دانشجویان پذیرفته شده بورسیه کتابخانه ملی بوده و به مدت سه برابر مدت تحصیل تعهد خدمت دارند و پس از طی موفقیت آمیز این دوره که منجر به اخذ مدرک مورد تأیید وزارت فرهنگ و آموزش عالی است به استخدام کتابخانه ملی درخواهند آمد.

لازم به ذکر است که به دلیل استقرار کتابخانه ملی در تهران و لزوم سکونت آنان در تهران در دوران تحصیل و اشتغال از دو دوره گذشته مرکز آموزش متحصراً از بین داوطلبان ساکن تهران دانشجو می‌پذیرد و این امر از شرایط اختصاصی اعلام شده در دفترچه راهنمای آزمون سراسری می‌باشد. برنامه‌های آموزشی دانشگاهی مرکز بر اساس سرفصل‌های مصوب وزارت فرهنگ و آموزش عالی تدوین و اجرا می‌گردد و علاوه بر آن اقداماتی جهت برنامه‌ریزی آموزش‌های تکمیلی بر اساس مهارت‌های خاص مورد نیاز کتابخانه از طریق کلاس‌های فوق برنامه در جریان است.

لازم به توضیح است که گزینش ۲۰ نفر دانشجوی جدید برای نیمسال دوم سال تحصیلی ۷۷-۷۸ در دست انجام می‌باشد.

در پایان لازم به ذکر است که در شرایط کنونی به دلیل پراکندگی واحدهای مختلف کتابخانه ملی در سطح شهر، امکان استفاده بهینه از توان آموزشی نیروی انسانی متخصص شاغل در کتابخانه و همچنین بهره‌گیری مطلوب از منابع میسر نیست و علاوه بر آن فضای کنونی آموزش تناسبی با نیازهای آموزشی موجود ندارد که امید است این مشکلات با آماده شدن ساختمان جدید کتابخانه ملی و استقرار همه واحدها در فضایی مناسب مرتفع گردد. □

پانویس:

- * اساسنامه مصوب جلسه ۱۳۶۹/۸/۱۹ مجلس شورای اسلامی
- ** متن مصوبه در بایگانی کتابخانه موجود است.
- ۳- سیمین نیازی "مطالعات مقدماتی در رابطه با برنامه‌ریزی آموزشهای راه دور کتابداری" (تهران، ۱۳۷۳) (چاپ نشده)
- ۴- سیمین نیازی "آموزش راه دور کتابداری و اطلاع‌رسانی: سنجش نیازها و امکانات داوطلبان دوره‌ها" (چاپ نشده)
- ۵- علی مزینانی "بررسی نیازهای مهارتی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاهی و مراکز اطلاع‌رسانی کشور" (تهران، ۱۳۷۶)